

УДК 378.015.31:174]:37.091.12.011.3-051:796

ЗОРИЙ Ярослав

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

<https://orcid.org/0000-0003-4397-764X>y.zoriy@chnu.edu.ua**МОСЕЙЧУК Юрій**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

<https://orcid.org/0000-0002-2457-6552>j.moseitchuk@chnu.edu.ua**ЖИТАР-СТАШКЕВИЧ Юліанна**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

<https://orcid.org/0009-0004-0437-0807>zhytar-stashkevych.yulianna@chnu.edu.ua**ОСОБЛИВОСТІ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ
ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ**

Стаття присвячена дослідженню особливостей деонтологічної підготовки студентів – майбутніх учителів фізичної культури в умовах воєнного стану. Актуальність проблеми зумовлена якісними змінами в системі професійно-педагогічної освіти, спричиненими повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну, що суттєво трансформувало умови освітнього процесу та висунуло нові вимоги до деонтологічної компетентності педагога.

На основі теоретичного аналізу й синтезу, систематизації та порівняння наукових джерел і нормативно-правової бази уточнено поняття педагогічної деонтології у контексті фізкультурної освіти. Встановлено, що деонтологічна підготовка вчителя фізичної культури є інтегративною складовою його професійної компетентності, яка охоплює систему нормативно визначених обов'язків щодо фізичної, психоемоційної та особистісної безпеки учнів. Специфіка фізкультурно-педагогічної діяльності – безпосередній тілесний контакт із вихованцями, підвищений ризик травматизму, систематичне фізичне навантаження – надає принципу «не зашкодь» не лише етичного, а й буквального практичного змісту.

Визначено нові деонтологічні вимоги, зумовлені умовами воєнного стану, що охоплюють чотири ключові виміри: відповідальність за психоемоційну безпеку вразливих категорій учнів (діти-переселенці, діти учасників бойових дій, діти з ПТСР); підвищені вимоги до ризик-орієнтованого планування занять в умовах пошкодженої інфраструктури; дотримання етики цифрової взаємодії в дистанційному навчанні; обов'язок власного психологічного самозбереження педагога.

Охарактеризовано зміни в змісті, формах і методах деонтологічної підготовки: обґрунтовано доцільність включення до навчальних програм тематики первинної психологічної допомоги, методики роботи з травматизованою дитиною, кейсів педагогічних задач, змодельованих на реальних воєнних ситуаціях. Запропоновано інтеграцію рефлексивних практик і технік психологічної саморегуляції як інструментів формування стресостійкості майбутнього педагога.

Узагальнено, що в умовах воєнного стану вчитель фізичної культури набуває функцій агента психологічної стійкості та резилієнтності учнівської молоді, а деонтологічний обов'язок педагога виходить далеко за межі дотримання нормативних вимог, охоплюючи свідоме використання потенціалу фізичного виховання як засобу психологічної відновлюваності особистості.

Ключові слова педагогічна деонтологія, вчитель фізичної культури, деонтологічна підготовка, воєнний стан, педагогічна етика, вища педагогічна освіта, психологічна стійкість.

<https://doi.org/10.31891/pcs.2026.1.40>

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Стаття надійшла до редакції / Received 28.01.2026

Прийнята до друку / Accepted 26.02.2026

Опубліковано / Published 26.03.2026

© ЗОРИЙ Ярослав, МОСЕЙЧУК Юрій,
ЖИТАР-СТАШКЕВИЧ Юліанна

**1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У
ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ
ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ
ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ**

Актуальність теми: Збройна агресія РФ докорінно змінила архітектуру освітнього процесу в Україні, висунувши безпрецедентні виклики перед системою вищої педагогічної

освіти. У сучасних реаліях професійна діяльність вчителя фізичної культури трансформується: він перестає бути лише транслятором рухових навичок, стаючи безпосереднім гарантом фізичної та психологічної безпеки здобувачів освіти.

Робота з дітьми в умовах постійної тривожності, пережитих травм, втрат та соціального переміщення потребує від майбутнього педагога не лише високої фахової майстерності, а й сформованих особливих деонтологічних компетентностей. Зокрема, йдеться про етику прийняття швидких рішень у критичних ситуаціях, деонтологічну відповідальність за збереження життя під час повітряних тривог та здатність до емпатійної взаємодії з дітьми, що мають посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).

Варто зауважити, що теоретико-методологічні засади деонтологічної підготовки майбутніх педагогів у вітчизняній науці здебільшого розроблялися в умовах відносно суспільної стабільності мирного часу. Натомість військовий вимір професійної етики вчителя ФК – який включає інклюзивний підхід до реабілітації через рух, психологічну підтримку під час уроку та дотримання безпекових протоколів – залишається недостатньо дослідженим.

Існує гостра суперечність між новими суспільними запитами до особистості вчителя як морального орієнтира в часи кризи та наявним змістом професійної підготовки у ЗВО, що зумовлює необхідність переосмислення деонтологічних складників навчання майбутніх фахівців фізичної культури та спорту.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні засади деонтологічної підготовки вчителя ЗСО закладені у працях науковців О. Дубасенюка [1; 2] А. Бойка та ін.; систему спеціальних принципів розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін розглядав А. Каленський [3]; теоретико-педагогічні аспекти фізичного виховання ґрунтовно досліджені С. Ткачук; парадигмальні особливості особистісно-професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури, а також формування морально-

вольових якостей підлітків в процесі позашкільної роботи з фізичної культури розглядалися науковцями В. Каплінським, І. Асаулюк, О. Хникіним [4]; на необхідності трансформації деонтологічного обов'язку вчителя в умовах воєнного стану, наголошує В. Кремень [5].

Зокрема, О. Дубасенюк та А. Бойко: акцентують увагу на фундаментальному рівні. Їхні праці розкривають деонтологію не просто як набір правил, а як внутрішній імператив учителя. Вони обґрунтовують, що етична підготовка є стрижнем професійної компетентності, де «мусиш» трансформується у внутрішнє «прагну». Система принципів А. Каленського для викладачів спеціальних дисциплін є важливою через поєднання професійної майстерності та етичної відповідальності перед ринком праці. Науковець виокремлює принципи гуманістичної спрямованості та деонтологічної відповідальності як запобіжник технократизму в освіті. С. Ткачук, В. Каплінський, І. Асаулюк, О. Хникін наголошують, що в контексті фізичного виховання деонтологія набуває специфічних рис. На перший план виходить етика тілесності, безпека учня та формування вольових якостей. Автори доводять, що вчитель фізкультури є моделлю моральної поведінки в екстремальних (змагальних) ситуаціях, де одним з практичних виявів деонтології є чесна гра (Fair Play). В. Кремень з колегами звертають увагу на критично важливий контекст сьогодення. Його теза про трансформацію обов'язку в умовах війни підкреслює, що педагогічна деонтологія тепер включає психологічну підтримку, забезпечення безпеки (цивільний захист) та збереження національної ідентичності як пріоритетний обов'язок перед державою. Це дозволяє виділити перехід від загальнотеоретичних норм до праксеологічної моделі (інтеграція теоретичних знань та ефективної діяльності), адаптованої до викликів безпеки та спеціалізації навчання.

3. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Вивчення психолого-педагогічних досліджень та практики професійної діяльності педагогів засвідчує стійку тенденцію до зростання наукового інтересу щодо морально-етичного виховання майбутніх учителів. Водночас наявні дослідження переважно зосереджені на формуванні мотиваційної сфери майбутніх фахівців, розвитку професійних знань і навичок та окремих аспектах становлення особистісних якостей педагога. Поза увагою дослідників залишається цілісний аналіз структурних компонентів морально-етичної культури, що актуалізує потребу у комплексному науковому осмисленні проблеми її формування у майбутніх учителів в освітньому процесі закладів вищої освіти в сучасних умовах.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами і темами
Дослідження проводилося відповідно до науково-дослідної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Активна нація: сучасна модель підвищення рівня рухової активності школярів як стратегічний елемент обороноздатності держави» (2024–2026 рр.).
Номер державної реєстрації: 0124U000877.

4. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті: виявити та обґрунтувати особливості деонтологічної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури в умовах воєнного стану, визначивши ключові трансформації професійно-етичного обов'язку педагога в роботі з учнями ЗЗСО.

Для досягнення мети, плануємо виконати такі завдання:

- уточнити поняття педагогічної деонтології у контексті фізкультурної освіти;
- визначити нові деонтологічні вимоги, пов'язані з воєнним станом;
- охарактеризувати зміни в змісті, формах і методах деонтологічної підготовки;
- запропонувати рекомендації щодо її вдосконалення.

Методи: теоретичний аналіз і синтез, систематизація, порівняння.

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Поняття «деонтологія» (від грец. deon – обов'язок, logos – вчення) було введено до наукового обігу англійським філософом Дж. Бентамом у першій половині XIX ст. для позначення вчення про моральний обов'язок. У педагогічній науці деонтологія набула статусу самостійного напрямку, предметом якого є сукупність норм, принципів та обов'язків, що регулюють професійну поведінку педагога у взаємодії з учасниками освітнього процесу.

Педагогічна деонтологія визначається дослідниками як система знань про норми педагогічної праці, що забезпечують виконання педагогом свого професійного обов'язку відповідно до гуманістичних цінностей і суспільних очікувань. Її ключовими категоріями є: обов'язок, відповідальність, гідність, гуманність, справедливість та принцип «не зашкодь» – запозичений із медичної деонтології та адаптований до педагогічного контексту.

Педагогічна деонтологія тісно пов'язана з педагогічною етикою, яка досліджує моральні засади педагогічної діяльності, та з психологією особистості, оскільки реалізація деонтологічних норм передбачає розвинену емоційну культуру, емпатію та рефлексивні здібності педагога. На відміну від етики, яка фіксує моральні орієнтири у вигляді ідеалів, деонтологія акцентує на конкретних нормативно визначених обов'язках, порушення яких тягне за собою професійну та моральну відповідальність.

Професійна діяльність учителя фізичної культури характеризується низкою специфічних ознак, що обумовлюють особливий деонтологічний вимір його підготовки. На відміну від інших педагогічних спеціалізацій, ця діяльність передбачає безпосередній тілесний контакт із учнями, систематичне фізичне навантаження, що вимагає постійного моніторингу стану здоров'я вихованців, а також підвищений ризик отримання травм. Відтак принцип «не зашкодь» набуває в практиці вчителя ФК буквального, а не лише метафоричного значення.

Деонтологічний компонент у структурі професійно-педагогічної компетентності вчителя ФК реалізується через суб'єктний підхід до учня: вихованець розглядається не як об'єкт педагогічного впливу, а як

особистість із власними фізичними можливостями, емоційними станами та індивідуальними особливостями розвитку. Дотримання цього принципу передбачає відмову від авторитарних методів, орієнтацію на особистісний потенціал учня та побудову суб'єкт-суб'єктних відносин у навчальному процесі.

Нормативно-правову базу деонтологічної підготовки вчителя ФК становлять: Закон України «Про освіту» [8], (який закріплює права й обов'язки учасників освітнього процесу та вимоги до педагогічної етики; Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [9], що регламентує стандарти безпеки та відповідальності у сфері фізичного виховання; Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [10], який визначає компетентнісний профіль учителя, зокрема деонтологічну складову його готовності до педагогічної діяльності.

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну суттєво трансформувало умови освітнього процесу на всіх його рівнях. За даними Інституту вищої освіти НАПН України (2023), основними проблемами вищої освіти в умовах воєнного стану є: загроза життю і здоров'ю здобувачів, масштабні руйнування та пошкодження освітньої інфраструктури, вимушене переміщення закладів та скорочення фінансування [5].

Особливої гостроти набули проблеми психоемоційного стану учасників освітнього процесу. Дослідження психологічного здоров'я українських педагогів у воєнний час засвідчили критичний стан: 17,6 % освітян мають низький рівень психологічного здоров'я, а педагоги вікової групи 19-24 роки демонстрували найнижчий рівень психологічного благополуччя серед усіх категорій [6]. Ці дані вказують на системну загрозу якості освітнього процесу, оскільки психоемоційний стан педагога безпосередньо позначається на ефективності його взаємодії з учнями.

Перехід до дистанційних та змішаних форм навчання, вимушені переміщення закладів вищої освіти, а також нестача обладнаних укріплень і пошкоджена спортивна інфраструктура – усе це суттєво змінило умови підготовки майбутніх учителів ФК і

поставило нові деонтологічні вимоги до їхньої фахової компетентності.

Умови воєнного стану сформували якісно нові деонтологічні виклики для вчителів фізичної культури. Передусім, набула особливої ваги відповідальність за психоемоційну безпеку учнів – зокрема дітей-переселенців, дітей учасників бойових дій та дітей із посттравматичним стресовим розладом (ПТСР). У контексті роботи з такими категоріями вихованців деонтологія спілкування вимагає від педагога підвищеної тактовності, чутливості до теми втрат, а також категоричного дотримання принципу недопустимості ретравматизації у будь-яких формах педагогічної взаємодії.

Деонтологічна відповідальність учителя ФК поширюється також на сферу фізичної безпеки: обмежена або пошкоджена інфраструктура (відсутність укриттів, непридатні для занять спортивні зали) обумовлює підвищені вимоги до ризик-орієнтованого планування занять і вміння оперативно ухвалювати безпечні рішення в непередбачуваних обставинах.

Розширення освітнього процесу в онлайн-середовищі актуалізувало етику цифрової взаємодії: конфіденційність персональних даних учасників, дотримання цифрового етикету, повага до приватного простору студентів під час дистанційних занять – усі ці аспекти набули деонтологічного статусу і вимагають цілеспрямованого формування відповідних компетентностей у майбутніх педагогів.

Особливим деонтологічним обов'язком учителя ФК в умовах воєнного стану є обов'язок власного психологічного самозбереження. Емоційне вигорання педагога становить реальну загрозу не лише якості освітніх послуг, але й психічному здоров'ю учнів, які засвоюють моделі поведінки і реагування від свого вчителя. Принцип «не можна дати учню те, чого сам не маєш» набуває в цьому контексті засадничого деонтологічного змісту.

У системі деонтологічних орієнтирів учителя ФК воєнного часу особливе місце посідають цінності патріотизму та резиліентності. Учитель фізичної культури виступає носієм цінностей фізичного і духовного здоров'я нації, а його педагогічний вплив виходить далеко за межі формування

рухових навичок. В умовах збройного конфлікту вчитель ФК несе деонтологічний обов'язок активно сприяти формуванню психологічної стійкості (резиліентності) молоді – здатності зберігати вольовий потенціал, долати стресові стани та підтримувати позитивну життєву перспективу попри випробування.

Відповідно, деонтологічний обов'язок педагога полягає не лише в дотриманні нормативних вимог, але й у свідомій підтримці духу і волі учнів – через особистий приклад стійкості, позитивний емоційний тон занять та цілеспрямоване використання потенціалу фізичного виховання як засобу психологічної відновлюваності особистості.

Означені виклики зумовлюють необхідність системної трансформації змісту деонтологічної підготовки майбутніх учителів ФК. До навчальних програм доцільно включити тематику первинної психологічної допомоги, методики роботи з травматизованою дитиною, деонтологію дистанційної взаємодії, а також кейси педагогічних задач, змодельованих на реальних воєнних ситуаціях: евакуація, проведення занять в укритті, робота з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я (ОВЗ), набутими внаслідок воєнних дій.

Формування стресостійкості студентів набуває статусу деонтологічної передумови професійної підготовки: майбутній педагог, який сам не опанував навичок саморегуляції та психологічного самозбереження, не здатний ефективно здійснювати їх формування у своїх вихованців. Відтак відповідні практики (майндфулнес, рефлексивні техніки, дебрифінг) мають бути інтегровані безпосередньо в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти.

Суттєвого переосмислення потребують і форми навчання. Змішана (гібридна) та дистанційна моделі передбачають дотримання нових деонтологічних норм: пунктуальність і готовність до онлайн-занять, дотримання конфіденційності, повага до домашнього/укивного простору студента. Волонтерська та практична діяльність (заняття з дітьми внутрішньо переміщених розглядається як ефективна форма деонтологічного виховання, що поєднує формування фахових умінь із розвитком громадянської відповідальності. Рефлексивні

практики – щоденники педагогічних спостережень, case-study реальних воєнних ситуацій, педагогічні ради у форматі онлайн – забезпечують усвідомлення та інтеріоризацію деонтологічних норм у процесі фахової підготовки.

6. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

1. Уточнено поняття педагогічної деонтології у контексті фізкультурної освіти. Встановлено, що деонтологічна підготовка вчителя ФК є інтегративною складовою його професійної компетентності, яка охоплює систему нормативно визначених обов'язків щодо фізичної, психоемоційної та особистісної безпеки учнів. Специфіка фізкультурно-педагогічної діяльності, зокрема, безпосередній тілесний контакт, підвищений травматизм, систематичне фізичне навантаження – надає принципу «не зашкодь» не лише етичного, а й буквального практичного змісту, що суттєво відрізняє деонтологічний профіль учителя ФК від інших педагогічних спеціалізацій.

2. Умови воєнного стану сформували якісно нові виміри деонтологічної відповідальності вчителя ФК, що охоплюють: психоемоційну безпеку учнів (зокрема дітей-переселенців та дітей із ПТСР), фізичну безпеку в умовах пошкодженої або обмеженої інфраструктури, етику цифрової взаємодії в дистанційному навчанні, а також обов'язок власного психологічного самозбереження педагога як передумову якісної професійної діяльності.

3. Система підготовки майбутніх учителів ФК потребує системної трансформації змісту деонтологічного компонента. До навчальних програм доцільно включити: основи первинної психологічної допомоги, методики роботи з травматизованою дитиною, деонтологію дистанційної взаємодії та кейси педагогічних задач, змодельованих на реальних воєнних ситуаціях. Формування стресостійкості студентів має набути статусу деонтологічної передумови фахової підготовки.

4. Узагальнено, що в умовах воєнного стану вчитель фізичної культури виходить за межі традиційної ролі фахівця з рухової підготовки, набуваючи функцій агента психологічної стійкості та резиліентності

учнівської молоді. Деонтологічний обов'язок педагога полягає у свідомому використанні потенціалу фізичного виховання як засобу відновлення психологічного ресурсу особистості – через особистий приклад стійкості, позитивний емоційний тон занять та цілеспрямоване формування вольового потенціалу вихованців.

Перспективними напрямами подальших наукових розвідок вбачаємо:

- емпіричне вивчення рівня сформованості деонтологічної компетентності студентів – майбутніх учителів ФК у закладах вищої педагогічної освіти України в умовах воєнного стану;
- розроблення та експериментальна перевірка моделі деонтологічної підготовки майбутніх учителів ФК, адаптованої до умов збройного конфлікту;
- дослідження психоемоційного стану вчителів фізичної культури як чинника реалізації деонтологічних норм у професійній діяльності;

- порівняльний аналіз деонтологічних стандартів підготовки вчителів ФК в Україні та країнах, що мають досвід збройних конфліктів або постконфліктного відновлення;

- розроблення діагностичного інструментарію для оцінювання деонтологічної готовності майбутнього вчителя ФК до роботи з вразливими категоріями учнів;

- дослідження потенціалу фізичного виховання як засобу психологічної реабілітації та формування резиліентності учнів в умовах воєнного та поствоєнного часу.

Реалізація зазначених напрямів сприятиме формуванню цілісної наукової концепції деонтологічної підготовки педагогів фізичної культури в кризових умовах та розробленню науково обґрунтованих практичних рекомендацій для системи педагогічної освіти України.

Література

1. Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. 193 с.
2. Дубасенюк О. А. Професійна виховна діяльність педагога: досвід порівняльного дослідження : монографія. Житомир : ЖДПУ, 2002. 192 с.
3. Каленський А. А. Розвиток професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін : монографія. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : ЦП «Компринт», 2016. 424 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721219>
4. Хникін О. В., Каплінський В. В. Організаційно-педагогічні умови виховання морально-вольових якостей підлітків у процесі позашкільної роботи з фізичної культури. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2022. Вип. 70. С. 30-35. <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2022-70-30-35>
5. Кремень В. Г., Луговий В. І., Саух П. Ю. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. Т. 5, № 2. С. 1–5. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5228>
6. Павлик Н. Дослідження стану психологічного здоров'я українських педагогів під час російсько-української війни. *Психологія і особистість*. 2025. № 1. С. 9–19. <https://doi.org/10.33989/2226-4078.2025.1.09>
7. Алексеев О. Теоретичні та практичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями : монографія. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 312 с. URL: <https://www.researchgate.net/publication/380910073>
8. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.
9. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
10. Про затвердження Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
11. Освіта України в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичний збірник / Міністерство освіти і науки України. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 358 с.
12. Шевченко Ю. М. Педагогічна деонтологія : навч.-метод. посібник. Маріуполь : ВПЦ «Люкс», 2018. URL: <https://eprints.mdu.edu.ua/id/eprint/2963>
13. Зданевич Л., Фроленкова Н., Цегельник Т., Казакова Н. Педагогічна деонтологія як етична норма підготовки вихователів ЗДО до роботи в інклюзивному середовищі. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2026. Т. 14, № 1. С. 44–50. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol14i1-006>
14. Денисенко Н. Г., Іванова Н. В., Митчик О. П., Кліш І. С. Підготовка вчителя фізичної культури до роботи в умовах інклюзивного навчання. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. № 16. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15081810>

15. Державна служба якості освіти. Фахова передвища та вища освіта у 2024 році: стійкість системи попри виклики війни. 2025. URL: <https://sqe.gov.ua/fpo-zvo-2024/>

References

1. Dubaseniuk, O. A., Semeniuk, T. V., & Antonova, O. Ye. (2003). *Profesiina pidhotovka maibutnoho vchytelia do pedahohichnoi diialnosti* [Professional training of the future teacher for pedagogical activity]. Zhytomyrskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet.
2. Dubaseniuk, O. A. (2002). *Profesiina vykhovna diialnist pedahoha: dosvid porivnialnoho doslidzhennia* [Professional educational activity of a teacher: experience of comparative research]. ZhDPU.
3. Kalenskyi, A. A. (2016). *Rozvytok profesiino-pedahohichnoi etyky u maibutnikh vykladachiv spetsialnykh dystsyplin* [Development of professional and pedagogical ethics in future teachers of special disciplines] (2nd ed.). TsP «Komprint». <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721219>
4. Khnykin, O. V., & Kaplinskyi, V. V. (2022). Orhanizatsiino-pedahohichni umovy vykhovannia moralno-volovykh yakosteï pidlitkiv u protsesi pozashkilnoi roboty z fizychnoi kultury [Organizational and pedagogical conditions for educating moral-volitional qualities of adolescents in extracurricular physical education]. *Naukovi zapysky VDPU im. M. Kotsiubynskoho. Serii: Pedahohika i psykhohohiia*, 70, 30-35. <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2022-70-30-35>
5. Kremen, V. H., Luhovyi, V. I., & Saukh, P. Yu. (2023). Vyshcha osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu ta pisliavoiennoho vidnovlennia: vyklyky i vidpovidi [Higher education of Ukraine under martial law and post-war recovery: challenges and responses]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, 5(2), 1–5. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5228>
6. Pavlyk, N. (2025). Doslidzhennia stanu psykhohohichnoho zdorovia ukrainykykh pedahohiv pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny [Research on the psychological health of Ukrainian teachers during the Russian-Ukrainian war]. *Psykhohohiia i osobystist*, (1), 9–19. <https://doi.org/10.33989/2226-4078.2025.1.09>
7. Aliksieiev, O. (2022). *Teoretychni ta praktychni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do orhanizatsii indyvidualnoi roboty z uchniamy* [Theoretical and practical foundations of professional training of future physical education teachers for individual work with students]. ZUNU. <https://www.researchgate.net/publication/380910073>
8. Verkhovna Rada Ukrainy. (2017). *Zakon Ukrainy «Pro osvitu»* [Law of Ukraine «On Education»] (No. 2145-VIII). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 38–39, Art. 380.
9. Verkhovna Rada Ukrainy. (1993). *Zakon Ukrainy «Pro fizychnu kulturu i sport»* [Law of Ukraine «On Physical Culture and Sports»] (No. 3808-XII, as amended). <https://zakon.rada.gov.ua>
10. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2024). *Nakaz «Pro zatverdzhennia Profesiinoho standartu «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity»»* [Order «On approval of the Professional Standard «Teacher of a general secondary education institution»»] (No. 1225). <https://zakon.rada.gov.ua>
11. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2022). *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: informatsiino-analitychnyi zbirnyk* [Education of Ukraine under martial law: information and analytical collection]. DNU «Instytut osvitnoi analityky».
12. Shevchenko, Yu. M. (2018). *Pedahohichna deontohohiia* [Pedagogical deontology]. VPTs «Liuks». <https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/2963>
13. Zdanevych, L., Frolenkova, N., Tshelnyk, T., & Kazakova, N. (2026). Pedahohichna deontohohiia yak etychna norma pidhotovky vykhovateliv ZDO do roboty v inkluzyivnomu seredovyshchi [Pedagogical deontology as an ethical norm for preparing preschool educators for work in an inclusive environment]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka*, 14(1), 44–50. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol14i1-006>
14. Denysenko, N. H., Ivanova, N. V., Mytchuk, O. P., & Klish, I. S. (2025). Pidhotovka vchytelia fizychnoi kultury do roboty v umovakh inkluzyivnoho navchannia [Training a physical education teacher to work in inclusive education]. *Pedahohichna Akademiia: naukovi zapysky*, (16). <https://doi.org/10.5281/zenodo.15081810>
15. Derzhavna sluzhba yakosti osvity. (2025). *Fakhova peredyshcha ta vyshcha osvita u 2024 rotsi: stiikist systemy popry vyklyky viiny* [Professional pre-higher and higher education in 2024: system resilience despite wartime challenges]. <https://sqe.gov.ua/fpo-zvo-2024/>

Abstract

ZORIY Yaroslav, MOSEICHUK Yurii, ZHYTAR-STASHKEVYCH Yulianna

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

FEATURES OF DEONTOLOGICAL TRAINING OF STUDENTS – FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS IN THE CONTEXT OF MARTIAL LAW: THEORETICAL ANALYSIS

The article is devoted to the study of the peculiarities of deontological training of students – future physical education teachers in conditions of martial law. The relevance of the problem is due to qualitative changes in the system of professional and pedagogical education caused by the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation, which significantly transformed the conditions of the educational process and put forward new requirements for the deontological competence of teachers.

Based on theoretical analysis and synthesis, systematization and comparison of scientific sources and the regulatory framework, the concept of pedagogical deontology in the context of physical education has been clarified. It has been

established that the deontological training of physical education teachers is an integral part of their professional competence, which covers a system of normatively defined duties regarding the physical, psycho-emotional, and personal safety of students. The specificity of physical education and pedagogical activities – direct physical contact with students, increased risk of injury, systematic physical exertion – gives the principle of "do no harm" not only ethical but also literal practical meaning.

New ethical requirements have been defined, dictated by the conditions of martial law, covering four key areas: responsibility for the psychological and emotional safety of vulnerable categories of students (displaced children, children of combatants, children with PTSD); increased requirements for risk-oriented lesson planning in conditions of damaged infrastructure; adherence to the ethics of digital interaction in distance learning; the obligation of teachers to ensure their own psychological self-preservation.

Changes in the content, forms, and methods of deontological training are characterized: the expediency of including the topics of primary psychological assistance, methods of working with traumatized children, and cases of pedagogical tasks modeled on real military situations in educational programs is substantiated. The integration of reflective practices and psychological self-regulation techniques as tools for developing stress resistance in future teachers is proposed.

In summary, under martial law, physical education teachers take on the role of agents of psychological stability and resilience for young people, and the deontological duty of educators goes far beyond compliance with regulatory requirements, encompassing the conscious use of the potential of physical education as a means of psychological recovery.

Keywords: pedagogical deontology, physical education teacher, deontological training, martial law, pedagogical ethics, higher pedagogical education, psychological resilience.
